СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ
„ДИМИТЪР А. ЦЕНОВ“
СВИЩОВ

Катедра „Индустриален бизнес
и предприемачество“

СБОРНИК

с доклади от кръгла маса

ИНДУСТРИАЛНИЯТ БИЗНЕС И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛНИ ТРАНСФОРМАЦИИ

16 октомври 2026 г.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ – СВИЩОВ

Сборник с доклади от кръгла маса:

ИНДУСТРИАЛНИЯТ БИЗНЕС И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛНИ ТРАНСФОРМАЦИИ

16 октомври 2026 г.

Академично издателство „Ценов“
Свищов, 2026

Организационен комитет:
доц. д-р Сергей Найденов
гл. ас. д-р Явор Станев
гл. ас. д-р Ивайло Костов
ас. д-р Александър Личев

Редакционен съвет:
Проф. д-р Атанас Атанасов
проф. д-р Анета Денева
проф. д-р Любчо Варамезов
доц. д-р Сергей Найденов
доц. д-р Искра Пантелеева
доц. д-р Емил Николов

Рецензенти:
проф. д-р Анета Денева – *Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов*
проф. д-р Любчо Варамезов – *Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов*
доц. д-р Сергей Найденов – *Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов*
доц. д-р Искра Пантелеева – *Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов*
доц. д-р Емил Николов – *Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов*

Сборникът с пълните текстове на докладите е изготвен и публикуван в рамките на дейностите по повод 90-годишнината на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов.

Авторите носят цялата отговорност за изразените мнения и становища, за обосноваността, достоверността и оригиналността на своите материали.

© Академично издателство „Ценов“ – Свищов

ISBN 978-954-23-2692-2

D. A. TSENOV ACADEMY OF ECONOMICS

Collection of Papers from the Round Table:

INDUSTRIAL BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP AMIDST GLOBAL TRANSFORMATIONS

16 October 2026

Academic Publishing House „Tsenov“
Svishtov, 2026

Organising committee:
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Head Assist. Prof. Yavor Stanev, PhD
Head Assist. Prof. Ivaylo Kostov, PhD
Asst. Prof. Alexander Lichev, PhD

Editorial committee:
Prof. Atanas Atanasov, PhD
Prof. Aneta Deneva, PhD
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD
Assoc. Prof. Emil Nikolov, PhD

Reviewing committee:
Prof. Aneta Deneva, PhD – *D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov*
Prof. Lyubcho Varamezov, PhD – *D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov*
Assoc. Prof. Sergey Naydenov, PhD – *D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov*
Assoc. Prof. Iskra Panteleeva, PhD – *D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov*
Assoc. Prof. Emil Nikolov, PhD – *D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov*

Full paper proceedings book is designed and published as part of the activities under the 90th anniversary of the D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov.

All authors are fully responsible for the views and opinions expressed, as well as for the validity, reliability, and originality of their papers.

© Academic Publishing House „Tsenov“ – Svishtov

ISBN 978-954-23-2692-2

СЪДЪРЖАНИЕ

КАЧЕСТВОТО КАТО КАТЕГОРИЯ **10**
Анета Денева

МАНИПУЛИРАНЕТО НА РАБОТНОТО МЯСТО – ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА СТУДЕНТИТЕ **19**
Венета Христова

СОЦИАЛНИЯ КАПИТАЛ КАТО ФАКТОР ЗА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИЯ УСПЕХ – ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ СРЕД МЛАДИ БЪЛГАРСКИ ПРЕДПРИЕМАЧИ **34**
Любчо Варамезов, Любомир Николов

ТЕОРИИ И МОДЕЛИ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИЯ УСПЕХ **42**
Любчо Варамезов, Любомир Николов

УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИЯ ФАКТОР В ГРАЖДАНСКАТА АВИАЦИЯ **49**
Галина Тодорова

ПРЕДПОСТАВКИ ЗА СЪЗДАВАНЕ НА ПРОИЗВОДСТВЕНИ ПРЕДПРИЯТИЯ КАТО ДОСТАВЧИК НА МАЛКИ ТЪРГОВСКИ ФИРМИ **55**
Даниел Павлов, Виолета Янколова-Али

ОТ ЧОВЕКОЦЕНТРИЗЪМ КЪМ КОГНИТИВНА АВТОНОМИЯ – КОНЦЕПТУАЛИЗИРАНЕ НА ИНДУСТРИЯ 6.0 В ЕРАТА НА ИЗКУСТВЕНИЯ ИНТЕЛЕКТ **60**
Емил Николов

ПРЕДПРИЕМАЧЕСКИ ИНОВАЦИИ ЧРЕЗ КРЪГОВИ МОДЕЛИ – НОВИ БИЗНЕС ВЪЗМОЖНОСТИ В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛНИ ТРАНСФОРМАЦИИ **73**
Искра Пантелеева

РОЛЯТА НА ИНТЕЛИГЕНТНИТЕ ЦИФРОВИ ЕКОСИСТЕМИ В ДИГИТАЛНАТА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ **80**
Кремена Маринова-Костова

ТЕХНИЧЕСКИЯТ ПРОГРЕС И ИНОВАЦИИТЕ ВЪВ ФИЛОСОФСКИ КОНТЕКСТ **86**
Пламен Павлов

ДИГИТАЛНИ ИНОВАЦИИ В ОТЧИТАНЕТО НА УСТОЙЧИВОСТТА И УПРАВЛЕНИЕТО НА РИСКА В ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ **95**
Радосвета Кръстева-Христова

ПРЕКИТЕ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ -КРИТИЧЕН ПРЕГЛЕД И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА В УСЛОВИЯТА НА ПЪЛНОПРАВНО ЧЛЕНСТВО В ЕВРОЗОНАТА **103**
Сергей Найденов, Добрин Ганчев

ВЛИЯНИЕ НА ДИГИТАЛНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ В ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ ВЪРХУ ЕЛЕКТРОННИТЕ ПРОДАЖБИ: ЕВРОПЕЙСКО СРАВНИТЕЛНО ПРОУЧВАНЕ **114**
Симеонка Петрова

СТРУКТУРНИ ПРОМЕНИ НА ВЪГЛЕРОДНИТЕ ЕМИСИИ ПО ИЗТОЧНИЦИ НА ЗАМЪРСЯВАНЕ **123**
Стела Касабова

РАЗВИТИЕ НА ЕЛЕКТРОННАТА ТЪРГОВИЯ В ПРЕДПРИЯТИЯТА ОТ ПРЕРАБОТВАЩАТА ПРОМИШЛЕНОСТ В ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ ПРЕЗ ПЕРИОДА 2016–2025 г. **131**
Зоя Иванова

ДИГИТАЛИЗАЦИЯ НА ПРОИЗВОДСТВЕНИТЕ ПРОЦЕСИ В ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ **141**
Ивайло Костов

ИДЕНТИФИЦИРАНЕ НА СЛАБИТЕ МЕСТА В ИНСПЕКТИРАНИЯ ОБЕКТ **149**
Надежда Цветкова

IMPROVEMENTS IN ENTERPRISE OPERATIONS MANAGEMENT RESULTING FROM THE APPLICATION OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE **156**
Stefan Kalpachev

ОПТИМИЗИРАНЕ НА БЪЛГАРСКАТА ПОЛИТИКА В ОБЛАСТТА НА МЕЖДУНАРОДНАТА ТЪРГОВИЯ С БИОЛОГИЧНИ РЕСУРСИ **163**
Цветелина Кабакчиева

ПРЕКИ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ В БЪЛГАРИЯ - ДИНАМИКА И ЗНАЧЕНИЕ ЗА ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ **169**
Явор Станев

РАЗВИТИЕ НА ПАМУКОПРОИЗВОДСТВОТО В БЪЛГАРИЯ **176**
Александър Личев

ОСНОВНИ ПОДХОДИ ЗА КЛАСИФИКАЦИЯ НА ТРУДОВАТА МОТИВАЦИЯ В КОНТЕКСТА НА МРЕЖОВОТО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ В ОРГАНИЗАЦИЯТА **185**
Анелия Станева

РАЗВИТИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В СЪВРЕМЕННАТА ИКОНОМИКА – ОБХВАТ И СЪДЪРЖАТЕЛНИ КОМПОНЕНТИ **191**
Деница Гъркова

ОРГАНИЗАЦИОННО УЧЕНЕ И ESG ИНТЕГРАЦИЯ ЧРЕЗ ИГРОВО-БАЗИРАНО ОБУЧЕНИЕ **198**
Десислава Белева-Димитрова

ПРИЕМЪТ НА ЧУЖДЕСТРАННИ СТУДЕНТИ В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛНА КОНКУРЕНЦИЯ: ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И КОНТРОЛНИ МЕХАНИЗМИ **208**
Диана Маринкова

ИНОВАЦИОННО РАЗВИТИЕ НА ПРЕДПРИЯТИЯТА В УСЛОВИЯ НА ПРЕХОД КЪМ ИНДУСТРИЯ 5.0 ..... **214**
Захари Пенев

ОСОБЕНОСТИ НА ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ В СЪВРЕМЕННАТА ИКОНОМИКА **222**
Калин Борисов

ТЕОРЕТИЧНИ МОДЕЛИ ЗА ИНОВАЦИОННО РАЗВИТИЕ НА ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ **230**
Калин Борисов

АНАЛИЗ НА НОРМАТИВНАТА БАЗА И НА КОЛИЧЕСТВАТА ПУСНАТО НА ПАЗАРА ЕЛЕКТРИЧЕСКО И ЕЛЕКТРОННО ОБОРУДВАНЕ **237**
Калин Карев

ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД ПРОЕКТНОТО ФИНАНСИРАНЕ НА ТУРИСТИЧЕСКИЯ СЕКТОР В БЪЛГАРИЯ **248**
Мария Иванова Павлова-Кондрова, Любка Минчева Илиева

ПАЗАРНО РАЗВИТИЕ НА БИОБАЗИРАНИТЕ ИНДУСТРИИ В УСЛОВИЯТА НА ГЛОБАЛНИ ТРАНСФОРМАЦИИ **255**
Преслав Георгиев

УПРАВЛЕНИЕ НА ЗНАНИЕТО В БИЗНЕС ОРГАНИЗАЦИИТЕ – ПРОБЛЕМИ И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА **262**
Стела Маринова, Любчо Варамезов

ЗЕЛЕНИ ТЕХНОЛОГИЧНИ ИНОВАЦИИ И СТОЙНОСТ НА ФИРМАТА В КИТАЙСКИЯ ИНДУСТРИАЛЕН СЕКТОР: МОДЕРИРАЩАТА РОЛЯ НА ФИНАНСОВИТЕ ОГРАНИЧЕНИЯ **270**
Синюе Ду

РОЛЯТА НА КОНТРОЛА ЗА НАСЪРЧАВАНЕ НА ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВОТО В ЗЕМЕДЕЛИЕТО ЧРЕЗ ФИНАНСОВОТО ПОДПОМАГАНЕ ПО ДИРЕКТНИТЕ ПЛАЩАНИЯ В РАМКИТЕ НА ОБЩАТА СЕЛСКОСТОПАНСКА ПОЛИТИКА **283**
Снежана Парушева-Ламбева

ПРЕХОД НА БЪЛГАРИЯ КЪМ ИНДУСТРИЯ 5.0 ..... **296**
Тихомир Георгиев

ПЛАНИРАНЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В ИНДУСТРИАЛНИТЕ ПРЕДПРИЯТИЯ – РЕЗУЛТАТИ ОТ ЕМПИРИЧНО ИЗСЛЕДВАНЕ В ОБЛАСТ ВАРНА **303**
Явор Каравелски

ESG ЕФЕКТИВНОСТ И СТОЙНОСТ НА ФИРМАТА ПРИ ПАЗАРНО ПОГРЕШНО ОЦЕНЯВАНЕ: ДАННИ ОТ ИНДУСТРИАЛНИЯ СЕКТОР НА КИТАЙ **310**
Ян Фу

ЕВРОПЕЙСКА СТРАТЕГИЯ ЗА РАЗРАБОТВАНЕ И ВНЕДРЯВАНЕ НА МАЛКИ МОДУЛНИ РЕАКТОРИ В ЕВРОПА - ПРАВНИ, ПОЛИТИЧЕСКИ И СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ ЕФЕКТИ ЗА БЪЛГАРИЯ **323**
Албена Белянова, Борислав Боев

ФОРМИРАНЕ НА ПЪРВОНАЧАЛНА ПРЕДПРИЕМАЧЕСКА ГРАМОТНОСТ У ПЪРВОКЛАСНИЦИТЕ В КОНТЕКСТА НА РЕАЛНА ПАЗАРНА СРЕДА **334**
Милка Венкова

ВЛИЯНИЕТО НА ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА ВЪРХУ УПРАВЛЕНИЕТО И РАЗВИТИЕТО НА СЪВРЕМЕННИЯ БИЗНЕС **340**
Даяна Пламенова Лучева

ДИГИТАЛНИТЕ ТЕХНОЛОГИИ КАТО СРЕДСТВО ЗА ОПАЗВАНЕ И ПОПУЛЯРИЗИРАНЕ НА КУЛТУРНОТО НАСЛЕДСТВО……...383
Димитрийка Чакова

ВНЕДРЯВАНЕ НА КРЪГОВА ИКОНОМИКА И ЗЕЛЕНИ ТЕХНОЛОГИИ КАТО ФАКТОР ЗА УСТОЙЧИВ БИЗНЕС **357**
Милена Христова

ПРЕКИТЕ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ – КРИТИЧЕН ПРЕГЛЕД И ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА В УСЛОВИЯТА НА ПЪЛНОПРАВНО ЧЛЕНСТВО В ЕВРОЗОНАТА

Доц. д-р Сергей Найденов[1]
Доц. д-р Добрин Ганчев[2]

Резюме: *Преките чуждестранни инвестиции имат изключително важна роля за икономическото развитие на всяка една страна. Тази закономерност се отнася и за нашата страна. Процесът по привличане на ПЧИ има доста продължителна история. Той се осъществява в условията на различни икономически, политически и социални системи в един продължителен от историческа гледна точка период. България е една от първите източноевропейски страни, която прави успешни опити да привлече чуждестранни инвестиционни вложения в края на 60-те години на отминалия XX век. В периода на пазарна трансформация след политическите, икономическите и социалните промени бяха извършени фундаментални промени и положени огромни усилия за привличане на преки чуждестранни инвестиции в различните сектори на националната икономика. Могат да бъдат маркирани различни етапи в процеса на навлизането на чуждестранни капиталови потоци. Истинско предизвикателство обаче създава и предпоставя пълноправното членство на страната в Еврозоната. Целта на доклада е да разкрие някои проблеми, които създават предпоставки за динамизиране и оптимизиране на възможностите за чуждестранна предприемаческа активност в различните сектори, и най-вече в индустриалният, който заема водеща роля в стопанското развитие.*

Ключови думи: *преки чуждестранни инвестиции, капиталови потоци, инвестиционна активност, предприемаческа дейност, икономическа активност*

JEL: L60, O10, E20

FOREIGN DIRECT INVESTMENT - A CRITICAL REVIEW AND CHALLENGES IN THE CONDITIONS OF FULL MEMBERSHIP IN THE EURO AREA

Assoc. Prof. Dr. Sergey Naydenov
Assoc. Prof. Dr. Dobrin Ganchev

Abstract: *Foreign direct investment plays an extremely important role in the economic development of any country. This pattern also applies to our country. The process of attracting FDI has a long history. It takes place under the conditions of different economic, political and social systems in a long period from a historical point of view. Bulgaria is one of*

[1] s.naydenov@uni-svishtov.bg, Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов
[2] dobrin@tugab.bg, Технически университет – Габрово

the first Eastern European countries to make successful attempts to attract foreign investment in the late 1960s. During the period of market transformation after political, economic and social changes, fundamental changes were made and enormous efforts were made to attract foreign direct investment in the various sectors of the national economy. Different stages can be marked in the process of the entry of foreign capital flows. However, a real challenge is created and assumed by the country's full membership in the Eurozone. The purpose of the report is to reveal some problems that create prerequisites for dynamizing and optimizing opportunities for foreign entrepreneurial activity in various sectors, especially in the industrial sector, which plays a leading role in economic development.

Key words: *foreign direct investment, capital flows, investment activity, entrepreneurial activity, economic activity*

JEL: L60, O10, E20

1. Въведение

Преките чуждестранни инвестиции играят ключова роля в стопанския живот на всяка една страна. Трябва да отбележим, че в процеса на историческо развитие бяха сменени икономическите парадигми по ключови въпроси за развитието на нашата страна. Присъствието на преки чуждестранни инвестиции в страната има над 50 годишна история като трябва да отбележим, че те са извършвани в условията на коренно различни политически, икономически и социални условия.

Необходимо е да подчертаем, че още в недрата на командно-административната система бяха създадени нормативните предпоставки за чуждестранна предприемаческа активност в нашата страна.

2. Етапи в привличането

През първият етап, започнал през 70 – те години и завършил в края на 80-те години на миналия век, чуждестранните инвеститори имаха за цел да проучат не толкова пазара в страната ни, а да го използват като предмостие за навлизане на пазарите от някогашния Съветски съюз. Тяхната икономическа цел беше по-скоро, ако не спечелят от своите начинания, поне да не загубят или да загубят малко. Указ №535, както и Указ №1196 трябва да се разглеждат като един първи етап от процеса на отваряне на българската икономика и интеграцията на страната ни в международното движение на капитали, стоки и работна сила. Тук се проявяват две противоположни тенденции – от една страна стремежът към либерализация на икономическите взаимоотношения и по-голяма свобода към формите на стопанска дейност, и от друга страна - строг контрол на държавата върху дейността на българските икономически субекти.

В края на осемдесетте години с прехода към фирмена организация бе изменен и режимът на извършване на чуждестранни инвестиции в нашата страна, като за тази цел бе разработен отделен раздел в Указ № 56 за

стопанската дейност. Това показа, че съвместната стопанска дейност започна да се приема като елемент от преустройството на съществуващата стопанска система и механизмите за нейното регулиране (Панков,1990). В този смисъл Указ №56, както и Указът за създаване на свободни безмитни зони (Указ № 2242) бяха логически завършек на този своеобразен втори етап от установяването на законодателния и икономически режим за привличане на чуждестранни инвестиции в България.

Общият брой на издадените разрешения за извършване на стопанска дейност е 73 (виж таблица № 1). Почти изцяло доминират предприемачите от Европа – 90,41% или 66-ма, от САЩ 0,54% или 4-ма, от Канада, Австралия и Азия – по един. Формите на предприемаческа дейност са следните (виж таблица № 1)

Таблица 1. Форми на стопанска дейност по Указ №56

№	Форми на стопанска дейност	Брой
1	Самостоятелна стопанска дейност	3
2	Търговски представителства	29
3	Филиали	23
4	Дружества с ограничена отговорност	16
5	Акционерни дружества	2
	Общ брой:	73

Източник: НСИ

Могат да се направят следните констатации и обобщения:

- Фирмите, които имат сериозни инвестиционни намерения са малко на брой и имат малък уставен фонд и дялов капитал;
- Филиалите и смесените фирми са с разнообразен предмет на дейност – електроника, машиностроене, лека промишленост, транспорт и др., като навсякъде е включена и търговска дейност;
- Липса на интерес и инициатива от почти всички големи български предприятия към реализация на съвместни форми на предприемачество;

Като сериозен недостатък може да се посочи липсата на достатъчно надеждна информационна база. Това довежда до невъзможността да се разработи една задълбочена картина за инвестиционния процес, за съществувалите проблеми, тенденции и негативни последствия, както и за положителните резултати от функционирането на чуждестранния капитал за този период.

През втория етап - започнал в края на 1991 година общият обем на чуждестранните инвестиции е около 80 млн. долара, като 20 млн. долара от тях са на един „стратегически инвеститор“ – „Кока – Кола Къмпани“. Те бяха крайно недостатъчни като в количествен, така и в качествен аспект и

не можеха да изиграят една по-значима роля, както в националната икономика, така и в индустриалния отрасъл.

В периода на смяна на икономическата система в България притокът на преки чуждестранни инвестиции както в икономиката, така и в индустрията е неравномерен. През 1992 година бяха регламентирани чуждестранните инвестиции в Закона за стопанската дейност на чуждестранните лица и за закрила на чуждестранните инвестиции.

Чуждестранните лица могат да трансферират печалбите от стопанската си дейност, респективно доходите след като представят документи за платени данъчни задължения пред търговската банка, която обслужва откритите сметки в нея. Трудовите отношения между чуждестранното лице - работодател и наетите лица български гражданин се уреждат по реда на българското трудово и осигурително законодателство.

Чуждестранните инвестиции според закона от 1996 година използват по-благоприятен режим въпреки ограниченията на закона в продължение на 10 години след влизане в сила на тези изменения. Според него се освобождават от ДДС, мита, такси непаричните вноски в търговските дружества с чуждестранно участие като машини, съоръжения, технологично оборудване, патенти, промишлени образци, търговски марки, авторско право и сродните му права, ноу-хау и лицензи не по-малко от левовата равностойност на 100 000 долара към датата на съдебното решение.

Израз на една по-модерна концепция бе разработеният и приет през 1997 година Закон за чуждестранните инвестиции. Този закон запазва статута на придобитите права от чуждестранното лице да придобива право на собственост и ограничени вещни права върху недвижими имоти. Тук е необходимо да се подчертае, че изрично се запазва правната норма, която забранява на чуждестранното лице, включително и чрез клон или като едноличен търговец да придобива собственост върху земя. Съществува възможност за чуждестранните лица да извършват стопанска дейност в нашата страна като представителство, клон, смесено търговско дружество или друга законова форма.

Законът от 1997 г. направи крачка напред по отношение на либерализацията на режима на чуждестранните инвестиции като отмени задължителния режим на регистрация на чуждестранните инвестиции. Под натиска на Международния валутен фонд през 1998 година бяха отменени правните норми, засягащи приоритетните инвестиционни проекти, режимът на освобождаване с ДДС, митата и акцизите. Трябва да се отбележи, че действия от такъв характер подкопават доверието на чуждите предприемачи по отношение на стабилността на законовата среда. Националният интерес винаги трябва да бъде отстояван, дори да поставя на изпитание отношенията с международните финансови институции.

Една от най-разпространените форми на чуждестранни инвестиции са вложенията в обекти и дейности, които се отдават на концесия.

Концесиите създават чувство на стабилност и доверие в чуждестранните предприемачи. Правният им режим се урежда със Закона за концесиите.

Според Закона за чуждестранните инвестиции от 1997 година за чуждестранна инвестиция се третират само „правата по концесионни договори“. Има се предвид едно по-широко тълкуване което включва всички права на концесионера, които произтичат от концесионният договор.

Срокът за който се учредява правото на концесия е 35 години от влизане в сила на договора. Срокът може да бъде продължаван по взаимно съгласие на страните от договора по решение на органа, който е предоставил правото на концесия. Този срок не може да бъде по дълъг от 50 години.

Концесията по принцип винаги създава в инвеститора чувство за по-голяма сигурност и стабилност на извършеното вложение, на защита на правата му. Тя е особено подходяща при изграждането и експлоатацията на обекти, свързани с инфраструктурата на страната.

В периода след политическите промени и трансформацията на националното стопанство започна един процес на отваряне националната икономика и на приобщаването й към световната икономика. Доказателство за активното участие на страната в новото разделение на труда е нарастването на външно-търговските потоци и привличането на чуждестранни капиталовложения в различните отрасли на националното стопанство. Необходимо е да се отбележи, че страната не притежаваше опит в световните интеграционни процеси и най-вече в привличането на чуждестранни инвестиции.

За периода 1992-2005 г. година чуждите капиталовложения в националната икономика достигнаха 8,3067 млрд. долара, като по линия на приватизацията постъпленията са 2, 3117 млрд. долара или 27,8%, а като инвестиции в новостроящи се обекти „на зелено“ –5,995 млрд. долара или 72,2% от всички преки чуждестранни инвестиции (виж таблица № 2). Този размер на инвестициите в българската икономика в сравнение с Централно-европейските страни обаче е крайно недостатъчен. Полша, Чехия и Унгария привлякоха значителни обеми от чуждестранни инвестиции, надхвърлящи цифрата от 20 млрд. долара във всяка една от тях.

Инвестиционните потоци, постъпили в новостроящи се обекти (greenfield investment) винаги са превъзхождали инвестиционните потоци, постъпили по линия на приватизацията с изключение на 1997 година. Този факт може да бъде изтълкуван най-малко по два начина:

Приватизацията, по линия на която бе раздържавено имущество за над 100 млрд. лева, не успя да привлече такъв обем чуждестранни капиталовложения, които да бъдат решаващ фактор за структурно, технологично и продуктово обновление, както на българската икономика като цяло, така и на индустрията като цяло;

Таблица 2. Преки чуждестранни инвестиции в националната икономика за периода 1992-2004

Години	Приватизация		Инвестиции на зелено		Общо
	млн. дол.	%	млн. дол.	%	
1992			34.4	100.0	34.4
1993	22.0	21.5	80.4	78.5	102.4
1994	134.2	63.6	76.7	36.4	210.9
1995	26.0	16.0	136.6	84.0	162.6
1996	76.4	29.8	180.0	70.2	256.4
1997	421.4	66.2	214.8	33.8	636.2
1998	215.6	34.8	404.4	65.2	620.0
1999	226.7	27.7	592.1	72.3	818.8
2000	366.0	36.5	635.5	63.5	1001.5
2001	19.2	2.4	793.7	97.6	812.9
2002	135.6	15.0	769.1	85.0	904.7
2003	370.1	26.1	1049.3	73.9	1419.4
2004	298.5	22.5	1028.0	77.5	1326.5
	2311.7	27.8	5995	72.2	8306.7

Източник: БАИ,БНБ

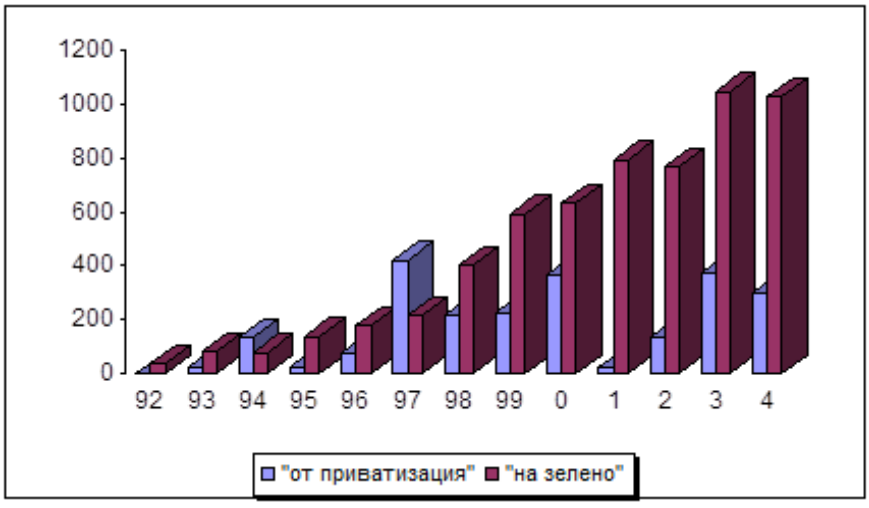

Фигура. 1. Преки чуждестранни инвестиции в националната икономика
Източник: БАИ, БНБ

Преките чуждестранни инвестиции, вложени в новостроящи се обекти, както и реинвестираната печалба превишават над 2,5 пъти постъпленията от приватизацията, което подсказва че е предпочитаната форма на инвестиционни вложения в създадените смесени и чуждестранни предприятия. Тя не е свързана със спазване на поети „приватизационни“ задължения, а обикновено започва на „зелена поляна“. След приключването на

процеса на „голямата приватизация“ единствената възможност за постъпване на преки чуждестранни инвестиции в различните сектори на националната икономика.

Израз на една нова философия по отношение на инвестициите са поправките от първата половина на 2004 година, когато и самото име на закона бе променено на Закон за насърчаване на инвестициите. Този нормативен акт бележи повратна точка в инвестиционната стратегия и съответстващата й инвестиционна политика на българската държава. За пръв път отпадна разделянето на инвеститорите на чуждестранни и национални. Органите на централната и местната власт се заангажират да съдействат както за привличането на инвеститори, така и за разработването на програми, проекти и нормативни актове свързани с насърчаване на инвестиционната активност. В тази връзка важна координираща роля има Министъра на икономиката, който носи непосредствената отговорност за цялостната инвестиционна политика. Нов момент е отделянето на финансови средства от републиканския бюджет за провеждане на насърчителна политика от страна на държавата.

Най-голямата преференция, която е определена в настоящия закон и правилника към него са преференциите, определени за приоритетните инвестиционни проекти. Те диференцират инвеститорите в три класа:

- първи клас – над 100 млн. лв.;
- втори клас – от 50 млн. лв. до 100 млн. лв.;
- трети клас – от 10 млн. лв. до 50 млн. лв.

От по-големи преференции можеха да се възползват само инвеститорите от първи клас. В този случай, след решение на правителството държавата финансираше изграждането на цялостната инфраструктура – пътища, електропроводи, газопроводи, канализация. Те получаваха също така индивидуално административно обслужване и бързо разрешаване на административните процедури. Всеки инвеститор, след подаване на необходимите документи, регламентирани с Правилника за прилагане на Закона за насърчаване на инвестициите получава от Изпълнителния директор сертификат за клас инвестиция, не по-късно от един месец от подаване на заявлението.

Според закона първите два класа инвеститори получават индивидуално административно обслужване, което означава, че служители на агенцията за инвестиции ще действат от тяхно име за получаване на необходимите разрешителни. Основното задължение на инвеститора е да изпълни ангажиментите, поети с инвестиционния план.

Българската агенция за инвестиции изпълнява функции:

- да насърчава, привлича и подпомага инвестициите в страната;
- да подпомага министъра на икономиката при осъществяване на държавната политика в областта на инвестициите в страната;
- да събира и представя информация относно инвестиционния процес в страната.

При осъществяването на горните функции агенцията има следните задачи:

• да съдейства за разработване на стратегията на правителството за насърчаване на инвестициите и за провеждане на държавната политика в областта на инвестициите;

• да извършва инвестиционен маркетинг, като представя и рекламира в чужбина възможностите за инвестиране в страната;

• да съдейства на инвеститорите за реализиране на инвестиционните им планове, като осъществява информационно и индивидуално административно обслужване;

• да извършва маркетингови и други проучвания за сметка на инвеститорите;

• да подготвя предложения до компетентните органи за прехвърляне право на собственост, продажба, както и за учредяване на вещни права върху недвижими имоти – частна държавна или общинска собственост, по искане на инвеститор, получил сертификат за инвестиции първи клас;

• осъществява слединвестиционно съдействие на инвеститорите;

• осъществява сътрудничество с областните управители, с органите на местното самоуправление, както и с организации с нестопанска цел за привличане на инвестициите и за развитие на инвестиционния потенциал по региони.

Насърчават се инвестициите за придобиване на дълготрайни активи за създаване на ново или разширяване или модернизация на съществуващо производство на стоки и услуги, които създават работни места със срок на реализация на инвестиционните проекти до три години.

Четвъртият етап обхваща периода след 2005 г. През този етап политиката на широко отваряне на капитала доведе до навлизане на чуждестранния предприемачески капитал както чрез приватизационния процес, така и чрез инвестиции на зелено, макар и в по малки мащаби. Именно тук бе отбелязан истински „бум“ на чужди инвестиции - през 2006 г. постъпват 6 221,6 млрд. евро, а през 2007 г. достигат „исторически“ връх от 9051, 8 млрд. евро. Темпът на нарастване е 145,48 % спрямо 2006 г. Подобна е тенденцията през 2008 – 6727, 8 млрд. евро, макар и с по-слаб темп – 108,14 % спрямо 2006 г. Инвестициите бяха насочени главно към придобиване на недвижима собственост в страната ни с надеждата за огромни печалби поради конюнктурата в света. Благотворно влияние на чуждестранния предприемачески капитал изпитаха и останалите сектори на националната икономика. Спекулативни намерения за печалби в недвижима собственост бяха „охладени“ много бързо след 2008 г. след разразилата се финансова криза от 2009 г., прераснала в икономическа.

Петия етап свързваме с времето след 2012 година**.** Той се характеризира с известно охлаждане интереса на чуждестранните инвеститори към инвестиционния процес в страната. Независимо от относителните

предимства на относително стабилна политическа среда, предимства на икономическата такава като ниски корпоративни данъци, административни улеснения при регистрация на инвестиционни вложения, допълнителни преференции за предприемачите, преките инвестиции за този период остават сравнително ниски. Така например през 2012 те съставляват – 43,92 %, през 2013 г. – 44,83 %, през 2014 г. – 47,63% от нивото спрямо 2009 г. Историческо дъно достигаме през 2017 г., когато размерът на инвестициите пада под 1 млрд. лв. и остава на рекордно ниско равнище от 950,1 млн. евро. В тази ситуация нашата страна попада за пръв път от далечната 1999 г., когато обаче тенденцията е възходяща. През 2015 г. се забелязва известен ръст на преките чуждестранни инвестиции и те достигат ниво от 2475,9 млрд. евро.

Все по-ясна и отчетлива е ситуация на забавяне в темповете, с които българската икономика съумява да привлича така важните за дългосрочния й растеж чуждестранни вложения.

Проблемът с стимулирането на чуждестранната предприемаческа активност и привличането на нови инвестиции става изключително актуален на фона на задълбочаващата се криза. През 2011 година Българската агенция за инвестиции е установила контакти с около 200 фирми на предприемачи, като голяма част от тях са имали само информационен характер относно възможностите да извършат потенциални инвестиционни вложения. От тях около 10% са показали предприемачески намерения за локализиране на своя бизнес в страната. От тях само 25 фирми са разработили конкретни проекти На настоящия етап обаче има два проблема, които заслужават вниманието на анализаторите. Първият е проблемът с териториалната алокация на чуждестранните капиталови потоци. Тревожен е фактът, че чуждестранните компании са разположени в района около столицата, а в градовете в провинцията присъствието на чужди предприемачи е по-скоро изключение, отколкото правило. Вторият проблем е свързан със секторната насоченост на инвестициите, която ще остане с изключителна актуалност, не само в периода на кризата, най-вече след кризата.

При тази картина на инвестиционната среда в много затруднено положение ще се окажат отделните сектори, браншове и групи производства по отношение на конкурентоспобността както на фирмено, така и на продуктово равнище. По този начин пазарните пробиви ще останат благородни намерения, като зад тази картина се крие дълбочината на рецесията, обхванала националната икономика. Средствата, които страната получава по оперативните програми в периода 2014-2020 г. спомагат за неглижирането на икономическата ситуация особено в областта на транспортната инфраструктура и комуникации, помагат отделни производства в аграрния сектор, като зърнопроизводство и др., подпомагат отделни направления на индустриалния сектор, малките и средните предприятия.

Таблица №3. Произход на ПЧИ по страни сред най-големите инвеститорите за периода 2010 -2025 г.

№по ред	Страна	ПЧИ (млн. евро)
1	Белгия	2797
2	Германия	2599,1
3	Швейцария	2538,4
4	Нидерландия	2156,9
5	Люксембург	1939,2
6	Италия	1844,8
7	Гърция	1720
8	Австрия	1449,9

Източник:БНБ

Актуалните данни за преките чуждестранни инвестиции в нефинансовия сектор към 31.12.2025 г. сочат, че те възлизат на 36,839 млрд. евро по текущи цени, което е с 8.7 % повече в сравнение с 2024 година. Това сочат данните на НСИ. Експертите отбелязват, че в структурата по сектори сравнение с предходната година не е приложимо, поради влизане в сила на новата Класификация на икономическите дейности КИД - 2025. Към 31 декември 2025 г. най-голям е обемът на преките чуждестранни инвестиции в сектор „Преработваща промишленост“ - 11, 273 млрд. евро, следван от сектор „Търговия“ - 7, 583 млрд. евро и сектор „Телекомуникации, компютърно програмиране, консултански дейности, инфраструктура за информационни технологии и други информационни услуги“ - 4, 367 млрд. евро[3].

За последните три години общия им размер съставлява 32, 58% от всички ПЧИ за привличане. Това показва потенциал размер на абсорбционните възможности на националната икономика. Сред най-големите държави инвеститори се откроява Белгия, която заема челното място. На второ място е Германия, а на третото място заема Швейцария. От осемте държави тя единствено не е член на Европейския съюз и на Еврозоната (виж таблица № 3). Най-предпочитаните сектори са финансовия, търговията и индустриалния, представен от преработвателните браншове (виж таблица № 4).

Експертите отбелязват, че за осъществяване на икономически растеж от 5-7% в средносрочен аспект са необходими ПЧИ в размер на около 40 млрд. евро годишно. Един от начините да влязат огромните милиарди е чрез изграждането публична инфраструктура чрез концесия, а другият – чрез приватизация на големите държавни компании [4]. За реализирането на тази цел е необходимо декомпозирането на конкретни цели и разработване на комплексна програма с висока степен на конкретика, която да реализира амбициозната цел.

Пълноправното членство в Еврозоната от първи януари 2026 година дава начало на **нов етап** в процеса на привличане на преки чуждестранни

инвестиции и поставя пред нови предизвикателства всички участници, имащи отношение към инвестиционната активност, в т.ч. и чуждестранните предприемачи. На първо място от значение за инвестиционната привлекателност е външната среда. Усложнената геополитическа обстановка представлява сериозно предизвикателство за икономическите субекти. Самото членство в нея не решава от само себе си проблема с недостатъчното ниво на инвестиционните капиталовложения. Необходими са мерки от комплексен характер от законодателен, организационен, институционален и икономически характер.

3. Заключение

Прегледът на развитието на преките чуждестранни инвестиции в България показва, че техният приток през годините е бил неравномерен и силно зависим от икономическата среда, законодателството и политиката на държавата. Наред с периоди на по-значителен инвестиционен интерес се наблюдават и години на чувствителен спад. Същевременно остават проблеми, свързани с концентрацията на инвестициите основно в столицата и в ограничен кръг от сектори.

Особено важно е повече чуждестранен капитал да бъде насочван към индустрията, модернизацията на производството и развитието на регионите извън София. Това би имало по-силен ефект върху заетостта, производителността и конкурентоспособността на българската икономика.

Членството на България в Еврозоната създава по-добри условия за привличане на инвеститори, но само по себе си не е достатъчно. Необходими са по-предвидима бизнес среда, устойчиви правила и по-добра координация между институциите. Само при такава политика преките чуждестранни инвестиции могат да се превърнат в по-съществен фактор за дългосрочното развитие на страната.

Използвани източници

Панков Г. (1990) сп., „Международни отношения“, бр.2, 1990 г.

Закон за насърчаване на инвестициите,ДВ, бр.40,2004; изм. и доп. ДВ. бр.55 от 16 Юни 2026г.

https://www.bnb.bg/statistics/stexternalsector/stdirectinvestments/stdibulgaria/index.htm

https://news.bg/economics/prekite-chuzhdestranni-investitsii-se-uvelichavat-s-8-7-prez-2025-g.html,посл. посещение 1.09.2026, 18.30

https://money.bg/politics/na-balgariya-y-tryabvat-eur40-miliarda-chuzhdi-investitsii-godishno-a-nyamame-i-eur400-miliona.html?utm_source=news.bg&utm_medium=article&utm_campaign=incontent, посл.пос. 1.09.2026, 17.40